

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 109 / 2017-06

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNİN TEORİK TEMELLERİ

Eda KESKİN EKŞİ*

---

* edakeskineksi@gmail.com İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi.

Özet

Bu çalışmada teorik düşüncenin doğuşu ve uluslararası ilişkiler de nasıl bir temel oluşturduğu teorisi üzerinde durulmuştur. Uluslararası sistemin doğasını çatışmacı bir yapıyla açıklayan realizm, devletlerin en önemli amacının kendi varlıklarını korumak olduğunu ifade etmektedir. Güvenliğinden şüphe duyan insanlar özgürlüklerinin bazı noktalarını bırakırlar ve bir yönetim içinde yaşamaya karar verirler. Liberaller bu düşüncenin kaçınılmaz bir yapı olduğunu, insanların tıpkı doğa olaylarındaki gibi özgürlüklerini koruyabilirken, güvenliklerini de sağlayacak bir yönetimin olmasını istemişlerdir. Kendi varlığını korumak ve hayatını idame ettirmek için devletler güçlerini korumaya veya artırmaya çalışmaktadırlar. İnsan doğası bencildir ve çıkarıcıdır. Devlet ve insan arasındaki benzerliğe bakıldığında aslında devletlerde insanlar gibi bencil ve çıkarıcı bir yapıya hakimdir. Bu düşünceye göre devletlerin çıkarları güç olarak ifade edilmekte devletler güçlerini artırma peşinde koşan bencil varlıklar olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liberal Teori, Realist Teori, Uluslararası İlişkiler

Abstract

In this study, the theory of the birth of the theoretical thinker and the basis of international relations are emphasized. Realism, which explains the nature of the international system in a conflicting manner, states that the most important purpose of states is to protect their own assets. People who are suspicious of safety leave some of their freedoms and decide to live in a government. Liberals want this thought to be an inevitable structure, that people can maintain their freedoms as well as nature, and have security to ensure their security. States are trying to protect or increase their power to protect their own existence and to make their lives resolved. Human nature is selfish and self-interested. When we look at the similarity between the state and people, it is in fact dominated by a selfish and profitable structure like the people in the states.

Key Words: Liberal Theory, Realist Theory, International Relations

Giriş

Realist düşünceye göre uluslararası ilişkilerin temeli devlettir. Devleti temel bir faktör olarak gören realistler, devletler arasındaki çatışmaların doğal bir yapı olduğunu ve bu çatışmaların da kaçınılmaz olduğu düşüncesini kabul eder.

Realizme göre uluslararası yapı, devletlerin birbiriyle çatışma halinde olduğu bir dünya yapısı iken uluslararası politikaya bakıldığında ise devletlerin güç mücadelesi içerisinde olduğu bir politikadır. Böyle bir dünyada devletin temel amacı kendi çıkarları peşinde koşmaktır. Diğer tüm amaçlar ikinci planda yer almaktadır. Bu yapı içerisinde devlet ilk öncelikle askeri gücüne güvenmek zorundadır. Ekonomik konular ulusal güvenliği askeri konulara göre daha az ilgilendirmektedir. Realist düşünceye göre bu konular prestiji ve ulusal gücü arttırmanın materyalleridir.

Neorealist yaklaşım devletler arası ilişkilere anarşinin egemen olduğu düşüncesini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre devletlerce kabul edilen uluslararası sistem içerisinde merkezi bir otorite bulunmamaktadır. Realist düşünceye göre devletler kendi güvenliğini gene kendisi sağlamak durumundadır. Fakat bir devlet kendi güvenliğini sağlamak için yaptığı askeri ve silahlanma girişimini diğer bir başka devletler tarafından farklı anlaşılabilir bu da o devleti benzer bir tutuma iter ki bu sebeple de güvenlik ikilemi oluşmuş olur.

Liberal teoriye göre çevresel yapının değiştirilmesinin, Birleşmiş Milletler ve Milletler Cemiyeti gibi yapıların kurulmasıyla oluşacağını söylemektedir. Ayrıca liberal düşünceye göre devletler barışı desteklemiyor ise bu, o devleti yöneten kişilerin halka karşı sorumluluk duymadıklarını gösterir. Bu nedenle demokrasi ile yönetilen devletlerde çoğunluğun birlik olduğu ortamlar doğal olarak barışçıl bir ortamdır.

1.Realist Teori

Düşünsel kökenleri Thucydides ve Machiavelli'e kadar uzanan realizm, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde savaşların ve onların neden olduğu acıların bir daha yaşanmaması için oluşturulmaya çalışılan kolektif güvenlik sisteminin, kurumsallaşma ve iş birliği çabalarının sonuçsuz kalması neticesinde, uluslararası

gelişmelere idealizm penceresinden bakan düşünürlerle bir tepki olarak doğmuştur. İdealist olarak nitelendirilen bu kişilere dünyanın gerçeklerinden uzaklaştıkları ve gerçekte ne olduğunun değil ne olması gerektiğinin üzerinde durdukları, bu nedenle de uluslararası ilişkilerin doğasını açıklamakta yetersiz kaldıkları eleştirileri yöneltilmiştir (Eralp, 2009:68-72).

Söz konusu eleştiriler sonucunda realizmin bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak disiplinde yer bulması E.H. Carr ve Hans Morgenthau'nun yaptıkları çalışmalarla gerçekleşmiştir. Hans Morgenthau *Politics Among Nations* (Uluslar Arasında Politika) isimli eseriyle realizmin bir kurallar bütünü olarak sistematikleştirilmesinde büyük pay sahibi olmuştur (Eralp, 2009:72). Realizme yönelik dile getirilen yorumların ve eleştirilerin birçoğu Morgenthau'nun bu eseri ve varsayımları çerçevesinde yapılmaktadır. Morgenthau söz konusu eserinde temel kavramlar olan güç, çıkar ve anarşi üzerinde durmuştur ve teorisini güç, çıkar ve insan doğası üzerine inşa etmiştir (Chambers, 2008:935-937; Donnelly, 2004:15-16).

Klasik realizm, iki dünya savaşı arasındaki dönemde savaşları önlemenin yolunun idealist düşüncelerde olduğunu ifade eden akıma karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Mearsheimer, 2005:139-152). Bu anlayışa göre devletlerin arasındaki ilişkiler iyi niyetli beklentilere göre yönetilemeyecek kadar önemlidir.

İdealist yaklaşımlar devletlerarasındaki çıkar farklılıklarının yol açtığı çatışmaları görememekte ve bu nedenle savaşları önleme çabaları yetersiz kalmaktadır. İdealist düşünceler gücün uluslararası politikadaki önemini göz ardı etmektedir (Morgenthau, 1967:14-16). Bu nedenle klasik realistler savaşları önlemek maksadıyla devletler arasındaki çıkar çatışmalarının ve güç mücadelelerinin incelenmesi ve anlaşılması gerektiğini savunmaktadırlar.

Uluslararası sistem devletlerin egemen aktörler olarak varlıklarını sürdürdükleri bir ortamdır. Bu ortamda hiçbir devlet bir diğeri üzerinde egemenlik iddiasında bulunamamakta ve devlet davranışlarını düzenleyecek daha üst bir otorite bulunmamaktadır. Bu nedenle devletler arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümü yine kendi aralarında bir güç mücadelesi sonucunda olmaktadır. Güç mücadelesinde ideal veya ahlaki unsurlara yer yoktur ve devletler güç olarak tanımlanan ulusal çıkarlarını artıracak doğrultuda hareket etmektedirler (Carr, 1964:112).

Morgenthau devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarını açıklamak için Thomas Hobbes'un insan doğasına ait betimlemesini kullanmaktadır. İnsan, doğası gereği bencildir ve çıkarının peşinde koşmaktadır. Uluslararası sistem, devletleri denetleyen bir üst otorite bulunmaması anlamında anarşik bir yapıdadır. Bu çerçevede realizm, Machiavelli'in "amaca giden her yol mubahtır" ve Thomas Hobbes'un "insan insanın kurdudur" şeklindeki görüşlerini ön kabul olarak almaktadır (Donnelly, 2004:13-14). Uluslararası ilişkilerin özünü güç mücadelesi olarak gören realistlere göre devletler üç yönlü bir güç politikası izlemektedir. Bu politikalar; kendi varlığını koruma içgüdüsüne dayalı politika, fırsatlar ve şartlara göre gücünü genişletmeye dayalı politika ve çıkarlarının örtüştüğü diğer bir devletin gücünü korumaya yönelik politikadır (Gözen, 2008:212).

Kendi içerisinde farklı görüşleri barındırmasına rağmen, uluslararası ortamı anarşik bir yapıda görmesi, devlet merkezli olması, uluslararası ilişkileri ulusal çıkar ve güç gibi kavramlar çerçevesinde analiz etmesiyle realizm, uluslararası ilişkiler disiplininin önde gelen kuramlarından biri olmuştur. Uluslararası sistemin doğasını çatışmacı (anarşik) bir içerikle açıklayan realizm, devletlerin en önemli amacının varlıklarını korumak olduğunu ifade etmektedir. Kendi varlığını korumak ve idame ettirmek için devletler güçlerini korumaya veya artırmaya çalışmaktadırlar. Güç kavramından anlaşılacak ise temel olarak askerî güç olmaktadır.

Realizme göre uluslararası ilişkilerin anlaşılması için ulus devletlerden oluşan uluslararası sistemde devletlerarasındaki güç ilişkileri incelenmelidir (Dougherty ve Platzgraff, 1990: 81). Realizme göre uluslararası ilişkilerin temel ve en önemli aktörü devlettir (Diez ve diğerleri, 2010:57). Devletler egemen ve bağımsız aktörlerdir. Uluslararası politika devletler arasında geçmektedir. Devlet, dış dünya ile bir bütün olarak karşılaşmakta ve dış politikaya ilişkin kararlar devlet adına alınıp uygulanmaktadır. Devletin uluslararası ilişkilerdeki temel aktör olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak, uluslararası kurumlar ve çok uluslu şirketler gibi farklı aktörlerin uluslararası ilişkilerde yer alması kabul edilmemektedir.

Realistler iki Dünya Savaşı arası dönemdeki idealistlerin uluslararası toplum yaratmaya yönelik fikirlerini ütopya olarak değerlendirmişlerdir. Bu nedenle idealistlerin savdukları fikirlerin aksine, var olması gerektiği düşünülen uluslararası yapı yerine, var olanla ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Devletler rasyonel varlıklardır ve bu açıdan uluslararası ilişkilerinde akılcı davranmaktadırlar (Diez ve diğerleri, 2010: 56). Bu nedenle uluslararası sistemin temel aktörleri olan egemen ve eşit ulusal devletler çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Bu bakış açısına göre uluslararası sistemi anlamamanın yolu ulusal çıkar kavramını anlamaktan geçmektedir. Böylece dış politika analizinin temel kavramı ulusal çıkar haline gelmektedir.

Realist yaklaşım devletlerin davranışlarını insan davranışlarıyla açıklamaktadır. İnsan, doğası gereği bencildir ve çıkarı peşinde koşmaktadır. Devletler de insanlar gibi bencildirler ve uluslararası politikada kendi çıkarları peşinde koşarlar. Bu açıdan devletlerin dış politikalarının değerlendirilmesindeki temel kavram ulusal çikardır. Bu yaklaşımda ulusal çıkar güç olarak ifade edilmekte ve dolayısıyla devletler güçlerini artırma peşinde koşan varlıklar olarak tanımlanmaktadır.

Realizm uluslararası sistemi anarşik bir yapıda görmektedir (Gilpin, 1984:290). Devletlerin iç yapılarından farklı olarak uluslararası ortam birbirine eşit ve egemen devletlerden oluşmaktadır. Hobbes'un iç politika için geliştirmiş olduğu ve "insan insanın kurdudur" deyişiyile ortaya koyduğu insan doğasına ilişkin kötümser bakış açısı uluslararası ortama taşındığında, realizmin uluslararası ortam hakkındaki varsayımı tüm çarpıcılığı ile belli olmaktadır. Buna göre uluslararası sistem, devletlerin acımasız şekilde birbiriyle mücadeleye giriştiği bir savaş halindedir. Hobbes'un devletin iç yapısındaki anarşinin düzenlenebileceğine dair inancını uluslararası anarşi açısından taşıyamamasının sebebi, eşit ve egemen devletlerin arasındaki çatışmaları çözecek bir üst otoritenin bulunmaması olarak belirtilmektedir (Sönmezoğlu, 2000:101). Uluslararası ortam anarşik olduğundan dolayı bu ortamdaki uluslararası politika bir güç mücadelesi olmakta ve bu mücadele devletlerin ulusal çıkar olarak nitelendirilen güçlerini artırmak maksadıyla yürütölmektedir (Morgenthau, 1967:25). Dolayısıyla anarşik uluslararası ortamdaki devletler için temel amaç, ulusal güvenliklerinin sağlanması ve bekaları için ulusal çıkar olarak nitelendirilen güçlerinin artırılması olmaktadır.

Realizmin devlete yönelik bakışı oldukça basittir, hatta ulus devletle ilgili bir kuramı dahi bulunmamaktadır (Eralp,2009: 79) ve devletler bütüncül aktörler olarak uluslararası ortamda yer almaktadırlar (Diez ve diğerleri, 2010: 56). Devlet bir bütün olarak değerlendirilmekte ve devletler birbirine benzeyen yekpare birimler olarak

görülmektedir. Ülkenin içerisinde yer alan farklı bakış açıları ve görüşlerin devleti temsil eden hükümetin görüşleri kapsamında yer aldığı kabul edilmektedir.

Bu bakış açısı realizmdeki iç politika-dış politika ayrımını da açıklamaktadır. Devletler bütüncül birimler olduklarından, dış politikalarının açıklanması için iç siyasi yapılarındaki farklılıkların göz önünde bulundurulması veya değerlendirmeye katılması gerekmemektedir. Devletlerin iç politikalarındaki yapılar, politika belirleyen kurumlar ve kişiler ile bu politikaların oluşturulma süreci göz ardı edilmektedir. Devlet, onu oluşturan bireyler, bürokratik yapı veya farklı çıkar gruplarının bir bileşimi olarak değerlendirilmemektedir. Devletin bütüncül bir varlık olması onun toplumdaki tüm katmanlar ve kendini oluşturan gruplar adına hareket ettiğini göstermekte, izlenen politikaların aynı zamanda bu grupların görüşlerini de kapsadığı kabul edilmektedir (Gilpin, 1984:301). Bu nedenle iç politikanın dış politika üzerinde bir ağırlığı bulunmamakta, devletin bütüncül bir yapıda olduğunun kabulü sebebiyle iç yapıdaki politik farklılıkların ve değişik görüşlerin dış politikaya yansımaları göz ardı edilmektedir.

Realizm, 1960'lara kadar uluslararası ilişkiler disiplindeki temel teori olarak geçerliliğini korumuştur (Dougherty ve Platzgraff, 1990: 81).

Realizmin gücü, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ortama uygun olmasından ve ABD'nin politikalarının açıklanmasını kolaylaştırmasından kaynaklanmıştır. Ancak 1960'ların sonundan itibaren Soğuk Savaş sertliğini kaybetmeye başlamış ve realizme yönelik eleştiriler artmıştır.

Realizmin uluslararası ilişkilerdeki hakim konumu 1970'li yıllarla birlikte artan eleştirilerin etkisiyle sarsılmaya başlamıştır.

İtalya'nın 1939'da Arnavutluk'u işgali Türkiye'de büyük endişe yaratmıştır. Türkiye ile İngiltere arasında başlayan müzakereler 12 Mayıs 1939'da Türkiye'yi Barış Cephesi'ne bağlayan bir bildirgenin yayımlanması ile sonuçlanmıştır. Bu bildireye göre; iki devlet aralarında kendi milli güvenlikleri açısından bir ittifak antlaşması imzalayacaklardı. Bu antlaşma imzalanana kadar iki devlet Akdeniz bölgesinde bir savaşa yol açabilecek bir saldırı halinde etkili bir şekilde işbirliği yapmaya ve birbirlerine her türlü yardımda bulunmaya hazırlanacaklardı. Fransa ile olan bildirge ise Hatay meselesi etrafındaki

görüşmelerin sonuçlanmaması nedeniyle ancak 23 Haziran 1939'da yayınlanabilmiştir (Esmer, Sander, 1996, s:139).

II. Dünya savaşında Türkiye Barış Cephesine Sovyetlerin de katılacağını düşünmüştü ancak Sovyetlerin Almanya ile saldırmazlık paktı imzalaması Türkiye'de şaşırtıcı bir etki yaratmıştır. Bunun üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Moskova'ya gitmiştir. Bu görüşmedeki amaç her iki taraf ile de ittifak ilişkilerine girişmek idi.

Ancak Sovyetlerin isteklerini Saraçoğlu kabul etmemiş, 19 Ekim 1939'da Türk-İngiliz-Fransız ittifakı imzalanmıştır. Deklarasyondaki maddelere ek 2 numaralı protokolle Türkiye Sovyetlerle savaşa girmeyeceğine dair ihtirazı bir kaydı antlaşmaya koydurmuştur. 1940 yılında ise İtalya'nın savaşa girmesi, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'den ittifak antlaşmalarına uygun olarak savaşa girmesini istemeleri sonucunu doğurmuştur.

Türkiye savaş yıllarında kritik kararlar vermek zorunda kalmış ve gerçekçi şekilde hareket ederek kendisi için en doğru kararı almıştır. Türkiye için bu kararı almak zor olmuş, riskli bir kumar oynamıştır diyebiliriz.

Savaşın sonunda ise Almanya'nın çöküşü, Bulgaristan ve Romanya da Sovyet yanlısı iktidarların yerleşmesi ve özellikle 1925 Türk-Sovyet Dostluk Antlaşmasının Sovyetlerce tek taraflı feshedilmesi, Türkiye'yi o günlerde yönetenler açısından olumsuz gelişmeler olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle İngiltere ve ABD'ye Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de Sovyet varlığının tehlikeli olacağını sürekli olarak hatırlatılması yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda basın "dış kamuoyunu uyarma" işlevini yüklenmiştir.

Örneğin Tasvir gazetesi Kafkaslarda bir Sovyet gücü odaklanmasının İngiltere'nin yaşamsal çıkarlarına ters düşeceğini dile getiriyor ve bu ülkeyi geleneksel "Hint Yolu'nu" koruma siyasetine davet ediyordu (Deringil, s:248).

Türkiye'nin mağdur olduğu bir dönemde sadece mağduru oynamak değil, mağduriyetine çözüm aramak anlamında kamuoyunda kendine destek bulma çabası realist bir tavır olarak nitelendirilmektedir. SSCB'den gelmesi muhtemel olan tehditler erken hesaplanmaya çalışılarak basının dünya kamuoyunu uyarma işlevi akıllıca kullanılmıştır. Basın burada "amaca giden her yol mubahtır" bağlamında bir araç olarak kullanılmıştır.

SSCB, prestij olarak batılı ülkelerin gözünde Türkiye'den üstün konumdaydı. Çünkü batılı ülkelerle beraber, Almanya'ya karşı savaşın kazanılmasında büyük çaba göstermişti. Buna karşılık Türkiye'nin prestiji ise düşüktü. Türkiye, savaşa katılmadığı, ikinci cephenin kendi üzerinden açılmasına razı olmadığı, müttefik devletlere çeşitli zorluklar çıkardığı, Bakü'nün bombalanması, Irak'a Alman askerlerinin geçirilmesi gibi gelişmelere katıldığı, Almanya ile krom ticareti yaptığı için eleştiriliyordu. Bütün bu nedenlerle Türkiye'ye SSCB'nin baskısı karşısında yardım edebilecek güçte olan ABD'nin dikkati ve ilgisi bu konuya yönelmiyordu. Yalta Konferansı'nda Stalin, Boğazlar konusunu gündeme getirdiğinde ABD ve İngiltere ortak ve net bir tavır sergileyememişlerdir. Bu da SSCB'ye cesaret ve ümit veren bir gelişme olmuştur. Böylece savaş sonrası ortamda Ruslar, geleneksel politikalarını hayata geçirebilecek bir fırsat yakalamışlardır (Tüzün, 2006, s:255).

Türkiye'nin savaş sonrası SSCB ile ilgili endişeleri ve dünya sahnesinde kendine savaşacak değil sığınacak bir yer arayışının sebebi, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan Soğuk Savaş ortamının yansımalarıydı. Sıcak bir çatışma ortamı olmadan Kuzey Yarımküre de güvenlik endişesi ve kaygı durumu yaratabilen Soğuk Savaş, bir nevi savaştan korkma durumuydu. Realizmin Soğuk Savaş döneminde ivme kazanmasının en büyük nedeni de güvenlik endişesidir. Realizm özü itibariyle devletin bekası için gerektiğinde savaşı meşru gören bir yaklaşımdır. Soğuk Savaş dönemi de savaşın her an çıkabileceği ancak yeni bir savaş bitirmiş olmanın yorgunluğuyla savaşın istenmediği bir dönem olarak karşımıza çıkmıştır. Savaşın istenmemesiyle birlikte bu dönemden etkilenen birçok devlet için dış politika tercihi realist olmuştur. Güvenlik açısından kaygılı bir ortam ve devamında ulusal çıkarlarını her zamankinden fazla ön planda tutan devletlerden biri olan Türkiye açısından da realizm dış politika adımlarında etkili olmuştur. Yani realist iddiamızın asıl çıkış noktası Soğuk Savaş ortamıdır.

Soğuk Savaş askeri ittifakların güç kazandığı ve dünya siyasal düzeninde iki bloklu bir yapının oluştuğu bir dönem olarak karşımıza çıkmıştır. Bu iki blok II. Dünya Savaşı sonrası yayılcı amaçlarından vazgeçmeyen Sovyetler ve Sovyetlerin amaçları gerçekleştiğinde bunun kendi çıkarlarına ters düşeceğini bilen ABD idi. Türkiye, bu yapı içerisinde zaman zaman kopmalar olsa da ABD tarafındaydı. Soğuk Savaş koşullarının oluşumunda Avrupa'daki birçok gelişmenin de etkisi vardır.

II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin oluşumunda rol oynayan oluşumlara öncülük eden üç devlet göze çarpmaktadır; ABD, İngiltere ve SSCB. Bu üç devletin - özellikle 1942 yılında kurulan BM ittifakı ile- savaş sonrasında oluşacak sistemde belirleyici rol oynayacakları belli olmuştur. Ancak İngiltere'nin, savaşın galipleri arasında yer almasına rağmen, savaştan aşırı derecede zayıflamış olarak çıkmış olması bu ülkenin belirleyici olma durumunu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla savaş sonrası sistemi belirleme rolünü ABD ve SSCB üstlenmişlerdir (Ay, 2006, s:1).

Soğuk Savaşın temelinde, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın ikiye bölünmesinin engellenememesinin yattığı belirtilmektedir. Almanya'ya karşı müttefik olarak savaşmış ve galip gelmiş olan ABD ile SSCB'nin, özellikle Almanya'nın geleceği konusunda anlaşamadıkları için, 1945 – 1947 yıllarında hızla birbirlerinden kopmaya başlamaları Yalta ve Potsdam Konferanslarında kendini belli etmiştir.

İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Amerikan Başkanı Harry Truman'ın memleketi olan Missouri'deki Fulton kentinde Mart 1946 tarihinde yaptığı ünlü konuşmasında, "Doğu Avrupa'nın üstüne bir Demir Perde çekilmektedir" diyerek, Soğuk Savaşın başlamakta olduğunun ilk sinyallerini vermiştir. ABD önderliğindeki Batı ile SSCB önderliğindeki Doğu, merkezinde, ideolojik zıtlaşmanın ve Avrupa'nın bölünmüşlüğüne oturduğu soğuk rüzgârların eseceği bir savaşın baş aktörleri olmuşlardır (Sezer, 1996, s:441).

Soğuk Savaşın baş aktörleri neden bu iki devletti? Diye bir soru mutlaka zihnimizi kurcalamıştır. Bu sorunun iki mantıklı cevabı vardır. Birincisi ya ulusal çıkarlar birbirine tamamen zıttı ya da çıkarlar birbirine çok benziyordu. Ulusal çıkar kavramı somut ögelere dökülebilse de aslında soyut bir kavramdır. ABD ve SSCB'nine ulusal çıkarlarının aslında birbirine benzediği yönünde dört saptama bulunmaktadır (Gönlübol, 1969, s:60);

- Ayrı birer varlık olarak devletin, ülkenin ve halkın güvenliğini sağlamak,
- Uluslararası alanda devletin gücünü, etkisini ve prestijini arttırarak korumak,
- Ülkenin içinde halkın ekonomik ve sosyal refahını korumak ve arttırmak,

- Devletin ideolojik değerlerini ve toplumsal dzenini diğer devletlere benimsetmek.

İlk üç unsurun egemenlik hakkına sahip bütün devletlerde ortak olduğu aşıkârdır. Fakat dördüncü madde o dönem için ABD ve SSCB’de baskın olarak görölmektedir. SSCB’nin komünizmi içte ve dışta yayma çabası, ABD’nin kendisi için iyi olanın tüm özgür ülkelerin lehine olduğu tezi, ideolojik bir savaşın başlangıcıdır. Bu iki ülkenin ulusal çıkarlarının birbirine zıt ya da benzer mi olduğu yönündeki soru da cevap bulmaktadır. Dördüncü maddedeki anlamıyla birbirine benzerdir.

Bu amaç benzerliği ve araç farklılığı ile ilgili diğer saptama da, devletlerin uzun dönemli amaçlarının genellikle ideolojik amaçlarını yayma girişimleri ile aynı anlamı taşıdığı yönündedir. SSCB’nin proletarya diktatörlüğüne dayalı siyasi ve ekonomik sistem amacı ile ABD’nin çoğulcu bir siyasi ve ekonomik sistemin diğer devletlere benimsetilmesi amacı ideolojik ve uzun dönemli hedeflerdir. Bu hedefler uzun bir dönemi hedefledikleri için aslında bir tasarıdan ibarettir. Bu ülkelerin zaman içerisinde uluslararası gelişmelerin etkisi ile farklı davranabildikleri görölmüştür. SSCB proletarya diktatörlüğüne karşı olanlarla işbirliğine gittiği gibi, ABD’de resmi siyasi görüş dışında başka görüşlere imkân tanımayan rejimleri destekleyebilmiştir (Sönmezoğlu, 2000, s:262).

Soğuk Savaş dönemindeki SSCB’nin devletler üzerindeki yarattığı endişe durumu, tarihe gömüldüğü söylenen güç dengesi sistemini yeniden diriltmiştir. ABD, Türkiye dâhil diğer devletler ile NATO, CENTO, SEATO isimleri ile askeri ittifaklar oluştururken, diğer taraftan SSCB demir perde gerisindeki devletler ile karşı bir blok olan Varşova Paktı ile Doğu Blok’unu kurmuştur. Bu bloklar SSCB ve ABD’nin nükleer güçlerinin birbirlerini karşılaması ve taraf tutmayan devletlerin ortaya çıkmasıyla karışık bir güç dengesine neden olmuşlardır (Bilge, 1996, s:69-70).

II. Dünya Savaşı’nın bitmesi savaş sırasındaki zoraki birliktelikleri sona erdirdiği gibi, nimetlerin bölüşümü problemini de beraberinde getirmiştir. SSCB’nin Batılı ülkelerle özellikle ABD ile savaştaki beraberliğini sağlayan ortak düşman Nazi Almanya’sıdır. Bu tehlikeli düşman ortadan kalktıktan sonra ideolojik farklılıklar su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Sonuçta SSCB liderliğinde Doğu Blok’u ve ABD liderliğinde Batı Blok’u ortaya çıkmıştır. SSCB savaş sonrası boşluğu iyi kullanarak Polonya, Çekoslovakya,

Macaristan ve Bulgaristan gibi kendi sınırları üzerinde bulunan ülkelerde Komünist rejimler kurdu muştur. Bu durum Avrupa için tehdit edici bir gelişme olarak algılanmıştır (Bal, 2006, s:681).

Türkiye realist teorinin devletlerin davranışlarını açıklamada kanıt olarak kullandığı bir tür güvenlik endişesi yaşamaktaydı. Yaşamsal çıkarlarını tehdit altında gördüğünden, kendisini bu durumdan kurtaracak bir çıkış yolu aramaktaydı. Bu seçenek yıllar boyu dış politikada realist tavır takınan ABD'den başkası değildi. Türkiye'nin 1945–1964 yılları boyunca realist teoriye yakın bulmamızın en önemli sebebi, ABD ile o yıllarda çıkar ortaklığına dayanan iyi ilişkiler kurmasıdır. ABD - Türkiye ilişkilerinin bu dönemini tam ittifak dönemi olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Realist teorinin güç, ulusal çıkar gibi kavramları Soğuk Savaş ortamında daha da önem kazanırken, Türkiye'de ulusal çıkarlarını ve gücünü korumak için ABD ile hareket etmek önemli bulunmuştur. Her koşulda realist olan ABD yanında durmak da Türkiye için ister istemez realist dış politika davranışını beraberinde getirmiştir.

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na girmemesi yönündeki kararını değerlendirirsek, ileri görüşlü realist bir politika olarak yorumlayabiliriz. Bu karar Türkiye'yi bugün Ortadoğu ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal yapıdan ayırmıştır. Türkiye bu savaşa girmiş olsaydı bugün sahip olduğu dış ticaret kapasitesine ve demokratik yapısına sahip olmayabilirdi. Türkiye'yi ekonomik gelişmişlik olarak Ortadoğu ülkelerinden hatta Avrupa'nın eski Sovyet Bloğu ülkelerinden ayıran nokta o dönemde yapılan seçimin SSCB'den yana değil, ABD'den yana yapılmış olması olabilir (Kirişçi, 2009, s:3).

Cumhuriyetin kurulmasını takip eden yıllarda SSCB ile kurulan ve iki dünya savaşı arası dönemde devam eden dostluk ilişkileri, 1945'de II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle ciddi bir gerginlik dönemine girmiştir. SSCB, savaşın bitiminden az önce 19 Mart 1945 tarihinde, 25 Aralık 1925 tarihli Saldırmazlık Antlaşması'nı feshetmiştir.

Dostluk Anlaşması'nın feshi üzerine, Ankara 4 Nisan 1945 tarihinde verdiği yanıtta, Moskova'nın önerdiği şekilde iki tarafın çıkarlarına daha uygun bir antlaşma yapılmasını teklif etmiş, bunun üzerine SSCB, yeni antlaşma ile ilgili iki şart öne sürmüştür; Birincisi; Kars ve Ardahan'ın Ermeni toprağı olduğu ve SSCB'ye iadesi. İkincisi; Boğazlarda üs verilmesidir(Kamel, 1999, s:409).

Bu maddeler incelendiğinde SSCB'nin güneyini tam anlamıyla güvence altına alma amacına uygun olduğu görülmektedir. SSCB'nin istediği sınır değişikliği haklı bir talebi olmamakla birlikte stratejikte değildir. SSCB'nin lehine bir durum dahi olsa yapılacak bir sınır değişikliği karşılıklı kuvvet kullanımı durumlarında bir etki yaratmayacaktır. Türk-Sovyet sınırı doğal bakımdan da zaten SSCB lehinedir.

SSCB'nin bu isteği ileri sürmesinin nedeni, Boğazların kendi aleyhine kullanılmasının engellenmesidir. SSCB bu isteklerini yayılma politikası değil de savunma kuşağı yaratma olarak belirtse de bu durum Türkiye'nin egemenliğine ters düştüğü gerçeğini değiştirmemektedir (Oran, 1970, s:56-57).

1946 yılı Ocak ayında Sovyet basını ve radyoları Türkiye aleyhinde sürekli yayınlara başlamıştır. Yapılan yayınlarda, Türkiye'nin savaşta Mihver devletlerine hizmet ettiği, hükümetinin faşist zihniyet taşıdığı, Türkiye üzerinde Gürcülerden başka Ermenilerin de meşru hakları olduğu temaları ele alınmıştır (Soysal, 1997, s:18).

SSCB tarafından gelen tehditler bir taraftan Soğuk Savaşın ilk habercilerinden olurken, diğer taraftan Türkiye'nin II. Dünya Savaşı süresince sürdürdüğü tarafsızlık politikasını bırakarak, Batı bloğu içinde yer alma yönünde stratejik bir yöneliş içine girmesine yol açmıştır. SSCB ile Türkiye arasında yaşanan boğazlar bunalımı, Soğuk Savaş döneminin hem ilk habercileri arasında yer almış, hem de yaklaşık 50 yıl sürecek olan bu dönemin en kırılgan noktalarından birisini oluşturmuştur. SSCB'nin dört ana donanmasından biri olan Karadeniz donanmasının açık denizlere çıkış noktasının, karşı blok üyesi olan Türkiye tarafından Montrö'nün verdiği yetkilerle tutulmuş olması,

SSCB'nin Soğuk Savaş süresince devam eden kuşatılmışlık psikolojisinin en çarpıcı örneği olmuştur (Davutoğlu, 2002, s:166-167). SSCB'deki kuşatılmışlık psikolojisi, coğrafi konumu ve boğazları elinde bulunduruşu sebebiyle olduğundan daha güçlü görünen Türkiye'de sıkışmışlık psikolojisi olarak kendini göstermiştir.

SSCB'nin bu kuşatılmışlık psikolojisiyle yönelttiği tehditler, Türkiye'de güvenlik endişesi yaratmış ve "barış ve güvenliğin bölünmezliği" sloganıyla ABD ile bir dizi ikili antlaşmalar imzalanmış ve Türkiye kendisini ABD'nin savunma düzenine bırakmıştır. Türkiye'yi Batı ile yakın ilişkiler kurmaya iten diğer neden, ekonomik kalkınma için ihtiyaç duyduğu dış yardımdır. Batı'dan geleceği umulan yardım beklentilerinin ışığında, Batı'ya yönelmenin bir başka boyutu da Atatürk Devrimi ile başlayan

Batılılaşma çabalarıdır. Atatürk'ten sonra başa geçen devlet adamları Batılılaşmayı aynı zamanda batı ile sıkı ilişkiler kurmak olarak algılamışlardır (Gönlübol, Ülman, 1996, s:147).

Türkiye'nin Sovyet tehdidiyle başa çıkabilmek için en az onun kadar güçlü bir devlete ihtiyaç duyduğu kadar, ABD de Doğu Avrupa'dan Kore'ye kadar izlediği yayılmacı komünist politikaları sebebiyle SSCB'yi durdurabilmek için, özellikle stratejik noktalardaki ülkelerle işbirliği içinde olmaya ihtiyaç duymuştur. SSCB'ni ve onun komünist ideolojisinin yayılma ihtimalinin önüne geçilmesi için geliştirilen “çembere alma”, “yeşil kuşak”, “domino teorisi” gibi stratejilerin odak noktasına Türkiye yerleştirilmiştir. ABD, bu stratejileri oluştururken önceliği SSCB ile sınırdaş olan ülkelerin, olası tehditlere karşı direnebilmeleri için gerekli siyasi, askeri ve ekonomik yardımların yapılmasını, kendi ulusal çıkarlarını korumak adına gerekli görmüştür.

Görüldüğü üzere ABD'nin yapacağı ekonomik yardımlar, zayıfı güçlendirmekle değil kendi gücüne güç katmakla yakından ilgilidir. ABD'nin Ortadoğu politikalarının tam ortasına yerleştirilen Türkiye açısından durum “kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez” atasözündeki anlatılmak istenen duruma oldukça benzemektedir. ABD gücünü arttırmak Türkiye ise gücünü korumak anlamında realist davranıp çıkar ortaklığı kurmuşlardır. SSCB gibi ortak bir düşman ise ortaklık fikrini hızlandırmıştır.

2.Liberal Teori

Klasik liberalizm XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda iki boyutta kendini göstermeye başlamıştır. Siyasi liberalizm ve ekonomik liberalizm farklı filozoflar tarafından savunulmuştur. Fakat burada önemle belirtilmesi gereken şudur ki; liberalizm sadece ekonomik ya da siyasi anlamda kendini göstermemiştir. Liberalizmin siyasi ve iktisadi yönü, bugüne kadar farklı filozoflar tarafından savunulmuş ve anlatılmaya çalışılmış olsa da, liberalizm yaşamdaki her şeyi içine alan bütüncül bir sosyal teori olmaktan başka bir şey değildir (Beitz, 1999, s:515-516).

Siyasi Liberalizmin ana savunucusu John Locke iken, ekonomik liberalizmin ana savunucusu Adam Smith olmuştur. Siyasi liberalizm, esas itibariyle tabii hukuk ve insan hakları teorisiyle, sosyal sözleşme ve anayasacılık teorilerine dayanmaktadır. Klasik liberalizmin iktisadi boyutu ise kendini piyasa ekonomisi ve sözleşme özgürlüğü biçiminde göstermiştir (Erdoğan, s:46).

Politik alanda liberalizm için önemli olan gelişme, iktidarın özgürlükler için kanunla sınırlandırılması olmuştur (Iverson, 1995, s:203-205).

İktisadi hayatta ise özgürlüklerin yaşanabilmesi ve bireylerin aktif olabilmesi için, serbest piyasa ekonomisinin ve serbest ticaretin olması temel alınmıştır. Klasik liberal düşünce, hayatın her alanında kendiliğinden oluşan bir düzenin olduğuna inanmaktadır. Doğal hukuka, doğal haklara ve doğal bir yaşamda bireylerin eşit ve özgür olduğuna inanan liberaller, Doğal hukukun önemini vurgulayarak, Pozitif hukuktan üstün olduğunu çünkü pozitif hukukun zamana, şartlara ve topluma göre değiştiğini belirtmişlerdir (Kautz, 1993, s:614-615).

John Locke, insanın toplum içerisinde yaşayabileceğini, tek başına bir hayat süremeyeceğini ve toplumun da erkek ve kadının buluşmasıyla başladığını belirtmektedir(Çetin, 2007, s:41). Fakat toplumun olması demek Locke için yönetimin ve iktidarın bireyleri sınırlandırması ve özgürlükleri kısıtlaması demek değildir. Locke'a göre doğal hayatta, her insan tam bir özgürlük ve eşitlik içinde yaşamışlardır (Çetin, 2007, s:41). Kendi kararlarını kendisi veren, kendi kendisini yöneten, başka bir kişinin yönlendirmesine ve yönetmesine maruz kalmayan insanlar, doğal koşullarda beraberliklerini yardımlaşmaya, sevgiye ve hoşgörüye dayanarak sürdürmüşlerdir (Kautz, 1993, s:614-615). “Hoşgörü liberal bir erdemdir ve liberal vatandaşlar için, saygın alışkanlıklar arasında en onurlu olanıdır (Kautz, 1993, s:610).

Locke'un doğal durumunda insanlar diğer filozofların düşüncelerine göre oldukça hoşgörüye ve sağduyuya sahip insanlardır. Bu insanlar kendi özgürlüklerini yaşarlarken, başka birinin özgürlüğünü kısıtlama ya da hakkını çiğneme gibi bir durumu yaşamamaktadırlar. Locke'a göre “tabiat halinde insanlar tam bir hürriyet içinde yaşar, herkes aynı hürriyet ve haklara sahip olduğu için de bir eşitlik durumu vardır” (Yayla, 2003, s:35). Fakat zaman içerisinde kendi güvenliğinden şüphe duyan insanlar özgürlüklerinin bir kısmını terk ederek, bir yönetim altında yaşamaya karar vermişlerdir. Liberaller bu durumun kaçınılmaz bir durum olduğunu belirterek, insanların tıpkı doğa durumlarındaki gibi özgürlüklerini koruyabilirken, güvenliklerini de sağlayacak bir yönetimin olmasını istemişlerdir. Klasik liberalizm de bu nokta da devreye girip, özgürlükleri savunmuş ve devletinde varlığını yok saymayıp, devleti sınırlandırmaya çalışmıştır.

Klasik liberalizm, toplumcu değil bireyci olan; pozitif değil, negatif özgürlük anlayışına dayanan; yaygın, müdahaleci ve baskıcı değil, sınırlı ve sorumlu devlet isteyen; yeniden dağıtımcı sosyal adalet anlayışına karşı çıkıp, adaletin en iyi şekilde piyasa ekonomisi içinde kendiliğinden gerçekleştiğine inanan liberalizmdir (Yayla, 2003, s:27).

Klasik liberalizmde birey kavramı, sınıf, halk, kitle, devlet, toplum gibi kavramlardan önemli ve bu kavramlardan önceliklidir. Birey merkezli bir ideoloji olan liberalizm, bireyin istediği şekilde, kendi iyi anlayışına göre yaşamasını mümkün kılan toplumsal koşulların yaratılmasını amaç edinmiştir (Tok, 2012, s:126-127).

Klasik liberalizme duyulan inancın zayıflaması sonucunda Modern liberalizm ortaya çıkmıştır. Modern liberalizm, 19. Yüzyılda sanayi kapitalizminin doğuşundan sonra meydana gelen aşırı bir sanayileşmeyle birlikte 20. Yüzyılda kendini göstermiştir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Thomas Hill Green'in Klasik liberalizmi yeniden formüle etmeye çalışmasıyla, sosyal yönü ağır basan ve Klasik liberalizmin özgürlük anlayışını değiştiren Modern liberalizm ortaya çıkmıştır (Spragens, 1984, s:127-130).

Klasik liberaller, bütün toplumsal sorunların piyasa içinde çözüleceğine ve adaletin piyasanın tabii düzeninin işleyişi içinde gerçekleşeceğine inanmışlardır. Fakat sanayi devrimi, yoğun işgücü altında olan ve güvensiz ortamlarda çalışan yeni alt sınıfların (özellikle işçi sınıfının) hayat şartlarını zorlaştırmıştır (Seaman, 1978, s: 771-772). Bu durum işçi sınıfının siyasete katılımı ve sosyoekonomik bakımdan korunmaları sorununu gündeme getirmiştir.

Sanayileşmenin yaşanmasıyla birlikte bazı kesimler çok zenginleşirken, bazıları da bunun aksine oldukça fakirleşmiştir. Bu süreç bir yandan zenginliği, sağlığı, mutluluğu getirirken, diğer yandan sefaleti, hastalığı ve yoksulluğu da getirmiştir. Klasik liberallere göre bu durum adil bir durumdur. Çünkü bireylerin çalışma azmine ve çalışkanlıklarına bağlı olarak oluşan bir sonuçtur. Fakat zamanla bu tez geçerliliğini ve rasyonelliğini yitirmiştir ve bu düşünceye 20. Yüzyılda katılmak ya da böyle bir duruma dayanmak mümkün değildir. Liberalizm artık burjuvazi sınıfının çıkarlarıyla paralel görünen bir ideoloji olmaktan çıkarak, genel bir toplumsal ve siyasal felsefe haline gelmeye kendini mecbur hissetmeye başlamıştır (Erdoğan, 2006, s:52).

1930 yılında Amerika'da meydana gelen iktisadi bunalımdan sonra, Klasik liberaller, sanayi kapitalizmiyle beraber genel refah düzeyinin yükseleceği ve herkes için

özgürlüğün sağlanacağı şeklindeki inancı sürdürmede daha da zorlanmaya başlamışlardır (Heywood, 2011, s:70).

Tüm bunların sonucunda birçokları, denetimsiz bencil çıkar arayışının sosyal olarak adil bir toplum üreteceği biçimindeki erken dönem liberal beklentiyi gözden geçirme durumunda kalmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde Klasik liberallerin ekonomiye ve bireye yönelik tutumlarından dolayı meydana gelen sosyal eşitsizliklerden ötürü, birçok liberal, devlete yönelik düşüncelerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Klasik liberallerin savunduğu bencil birey anlayışı, özgürlüğün kapısını aralamak yerine yoksulluğun, adaletsizliğin, mutsuzluğun ve sosyal eşitsizliğin kapısını açmıştır (Heywood, 2011, s:70).

Klasik teorinin bünyesindeki minimal devlet, sivil toplumun eşitsizliklerini ve adaletsizliklerini gidermede yetersiz kalmıştır (Heywood, 2011, s:70).

Klasik liberalizmi gözden geçiren ve Modern liberalizmi ortaya koyan liberaller, müdahaleci ya da bireye imkân tanıyan ve sosyal sorumluluğu olan bir devleti savunmuşlardır. Modern liberaller, klasik liberallere göre devlet müdahalesine daha sıcak bakmaktadırlar. Bu durum daha ziyade, kişisel gelişimle ve bireyin başarılı olmasıyla bağlantılıdır; yani bireyin kendisini yeterli hale getirmeyi sağlama yeteneğiyle ve onun kendisini gerçekleştirmeye ulaşmasıyla ilişkilidir (Heywood, 2007, s:65).

Klasik liberaller, bireye fırsat eşitliğinin tanınmasıyla bireyin kendisini gerçekleştirebileceğine inanmışlardır.¹⁰⁴ Fakat teoride mantıklı gelen bu düşünce, pratikte kendini böyle göstermemiş, aksine olağanüstü sosyal eşitsizliğin olmasına neden olmuştur. Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler sloganına sahip olan geleneksel liberaller, artan iktisadi adaletsizlikle birlikte, sanayi kapitalizminin olumsuzluklarını görmeye başlamışlardır.

Modern liberallere göre Klasik liberalizmin, özgürlüğü anlamada ve hükümetin rolünün sadece baskı, şiddet ve dolandırıcılığa karşı vatandaşlarının hayat, hürriyet ve mülkiyetini güvence altına almak olduğunu savunmada tümüyle negatif olduğunu savunmuşlardır. Klasik liberallerin, birey için daha pasif bir devlet oluşturduğunu belirten Modern liberallere göre hükümet, hayatın belirsizliğine karşı kitlelerin sosyal güvenliğini sağlamada daha aktif ve pozitif olmalıdır (Ebeling, 2007, s:130). Klasik

liberaller, özgürlükler için devletin minimal olmasını savunmuş ve bireyin kendi potansiyelini açığa çıkarmada

Modern liberaller gibi devlete sosyal görevler yüklememişlerdir. Modern liberaller, devletin bireysel gelişim ve özgürlükler için sorumluluk alması gerektiğini belirtmişlerdir (Köker, 1992, s:45-46). Ayrıca Modern liberallere göre devlet, bireyin kendi potansiyelini açığa çıkartabilmesi için özgürlükleri yaratmalı ve bireyin önündeki engelleri kaldırmaya yardımcı olmalıdır. Bireyin yapmak istediği şeye devletin yardımcı olması gerektiğini ve bireyin kendini gerçekleştirebilmesinde bir takım araçlarla devletin de rol oynaması gerektiğini belirten Modern liberaller, devletin varlığını özgürlüğü genişlettiği sürece meşru bulmuşlardır.

2.1.Pozitif Özgürlük

T. H. Green (1836-1882) ve onu örnek alan J. A. Hobson (1858-1940) ve L. T. Hobhouse (1864-1929), laissez faire politikasının ekonomik bakımdan güçlü sınıfların çıkarlarını koruduğunu ve ulusun bütünsel refahını dikkate almadığını savunmuşlardır (Berkday, 2009, s:79).

Modern liberaller, bireysel özgürlükle devlet müdahalesini bağdaştırmaya çalışmışlardır. Modern ya da sosyal liberallere göre serbest piyasa ekonomisinde devletin denetimi ve müdahalesi olmadığından, adaletsizlik ve yoksulluk işçi sınıfının en büyük düşmanları olmuştur.

Serbest piyasa ekonomisinde işverenler, denetimsiz kar arayışlarına ve kendi bencillikleri doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır. Bu durum, negatif özgürlük anlayışının piyasa ekonomisindeki bir yansımasıdır. Çünkü negatif özgürlük, sadece ve sadece birey üzerindeki dışsal sınırlamaları bertaraf eder ve bu da bireye tercih özgürlüğü sağlar (Heywood, 2011, s:72). Negatif özgürlük anlayışıyla birlikte, sanayi kapitalizminde karını yükseltmek isteyen işverenler; genç, yaşlı, yetişkin, çocuk, erkek ya da kadın diye ayırmadan, kendi çıkarını düşünerek, en düşük ücretle çalışmayı kabul eden sınıfa iş vermektedirler. Bu durumda seçme özgürlüğünü sorunsuzca yaşayabilen sınıf varlıklı kesim olan işveren sınıfıdır. İşçi sınıfı, karnını doyurabilmek adına iş seçme ya da işveren seçme gibi bir özgürlüğü bulunmamaktadır. Oysa işveren istediği işçiyi seçebilme ayrıcalığına, keyfiliğine sahiptir.

Klasik liberaller, negatif özgürlük anlayışını benimserlerken, Modern liberaller iş sözleşmelerinin, eşit ve özgür bireyler arasında yapılması gerektiğini belirtmişler ve pozitif özgürlük kavramını ortaya atmışlardır. Green, Klasik liberallerin benimsediği negatif özgürlük yerine, pozitif özgürlük anlayışını önermiştir.

Devlet müdahalesine sıcak bakan Modern liberallere göre devlet, bireylerin gelişimleri için yardımcı olmalı ve bireylerin kendi potansiyellerini fark etmesi ve geliştirmesi için çaba sarf etmelidir. Modern liberaller, devlete bir takım sorumluluklar yüklemiş ve bu görevlerin, sosyal ve iktisadi alanda kendisini göstermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Pozitif özgürlük anlayışının içeriği olan bu düşüncelerin çerçevesinde, devlet; kamu sağlığını (hastaneler yaparak), cahil olanların eğitilmesini yani kamu eğitimini (okullar inşa ederek), konut yapımını sağlamalı ve maddi anlamda fakir olan bireylere sosyal yardımını yerine getirmelidir. Burada amaç, Green ve Hobhouse'un da ifade ettiği gibi (Modern liberallerin bu düşüncesini Mill'de paylaşmaktadır) bireyi kendi hazzı, faydası ve çıkarı peşinde koşan bencil varlıklar olarak görmeyerek, doğru bir bireycilik anlayışı içerisinde bireyin kendi kendisini gerçekleştirebilmesi, potansiyelini açığa çıkartabilmesi ve yetiştirebilmesi için yardımcı olmaya çalışmaktır (Seaman, 1978, s:780).

Modern liberaller, kapitalizmi reddetmemişler fakat Klasik liberallerin savunduğu bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler anlayışına soğuk bakarak, toplumsal koşullar için devlet müdahalesinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu anlamda Modern liberaller, Klasik liberallerin savunduğu devletin müdahalesini ve yönlendirmesini kabul etmeyen negatif özgürlük anlayışından, devletin bireylerin özgürlüğünü korumak, geliştirmek ve potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlamak için müdahale etmesine dayanan olumlu (pozitif) özgürlük anlayışına geçmişlerdir (Berktaş, 2009, s:84). Bireylerin gelişimi ve ilerlemesi için önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini belirten Modern liberaller, bu anlamda bunu devletin yapması gerektiğini belirtmişlerdir. Green'e göre özgür olmak demek; bir zümre ya da kişi tarafından zorlanmamak demek değildir, ona göre özgürlük, istediğin bir şeyi yapabilme gücüne, olanağına sahip olmak demektir. Kısacası, pozitif özgürlük, yurttaşların yönetime katılmasını içeren ve bunun gerçekleşebilmesi için gerekli olanakların sağlanmasını da kapsayan, esas olarak "kamusal bir özgürlüktür(Berktaş, 2009, s:84).

2.2.Sosyal Adalet ve İktisadi Yönetim

Toplumunu oluşturan sosyal sınıflar arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesi ve ekonomik bakımdan zayıf olan sınıfların durumunun iyileştirilmesi ve diğer sınıflara karşı korunması gerektiğini belirten Modern liberaller bu anlamda ekonomik adalet anlayışını benimsemişlerdir. Emeği ile para kazanan işçi sınıfının, işverenlere karşı korunması gerektiğini, rahat bir hayat sürebilmeleri ve insan onuruna yakışır bir muamele görmeleri için milli gelirden pay almaları gerektiğini belirten Modern liberaller, bu uygulamalara yönelik tedbirlerin devlet tarafından alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Sosyal liberallere göre, Sabit gelirlili tüketiciler, büyük üretici firmalara karşı korunmalı ve vergi yükü dar gelirlilerden yüksek gelirlilere doğru (Seaman, 1978, s:794-797).

Böylece toplumda oluşabilecek, gelir adaletsizliğine yönelik bir önlem alınmış olacaktır. Hobhouse'e göre vergilendirme sistemiyle ya da müsadere yoluyla, hak edilmemiş kazançlar (modern liberaller bu kazançları miras yoluyla ya da bağışla geçen mallar olarak nitelendirmişlerdir) topluluğun ortak amacına hizmet edecek ve kamuya yönelik devlet tarafından yatırımların yapılması, sürekli aktarımın olması sağlanacaktır(Seaman, 1978, s:793-794).

Hobhouse, devletin bireylerin ve sosyal gurupların yararı için, kamu mülkiyetini oluşturması gerektiğini belirtmiş ve bu şekilde bireyler arasında işbirliğinin gelişebileceğini ve sosyal sorumluluğun oluşabileceğini iddia etmiştir. Modern liberaller devletin daha fazla göreve ve sorumluluğa sahip olmasını, bireysel hakları tehdit eden bir unsur olarak görmemektedirler, aksine bireysel hakların ve özellikle de devlet teşviğiyle birlikte bireysel özgürlüklerin artacağını ve genişleyeceğini belirtmişlerdir (Heywood, 2011, s:73).

Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı hizmetleri ve çevrenin korunması ile ilgili konularda, Modern liberaller devleti görevlendirmişlerdir. Bu anlamda yüksek gelirlili kişilerden sosyal adaleti ve kalkınmayı sağlamak için alınan artan oranlı vergilerle yapılan bu hizmetler sosyal refah devleti anlayışını doğurmuştur (Ryan, 2012, s:26-29).

Sosyal liberaller, gelirin ve ödüllerin daha hakça bir bölüşümünü sağlamak için, işçi ve tüketicileri örgütleyerek, onları işverenler ve üreticiler karşısında bilinçlendirmeye ve

karşılıklı emek, ücret ve fiyatlarla ilgili bir pazarlık gücünü oluşturmaya çalışmışlardır. (Berktaş, 2009, s:91). Bu süreç ekonomik ve siyasal anlamda yeni oluşumların yaşanmasını ve bilinçli bir toplumun oluşmasını sağlamıştır.

Ekonomik yönden zayıf olan sınıflar, üreticiler ve işverenler karşısında güçlü olabilmek için siyasi yapılaşmaya yönelmişler ve böylece bir parti sisteminin oluşmasına yol açmışlardır(Berktaş, 2009, s:91).

Kapitalist sistemin yararlı olduğunu düşünen sosyal liberaller bu sistemin ortadan kaldırılmasını değil, düzeltilmesini ve devlet tarafından denetlenmesini savunmuşlardır(Berktaş, 2009, s:90).

Sosyal liberaller halkın mutluluğu ve rahatı için, ekonomide kamusal ve özel sektör arasında bir ayırma gidilmemesi gerektiğini belirtmişler ve dolayısıyla hangisinin daha iyi sonuç vereceğine bakılarak iktisadi kararların ona göre verilmesini önermişlerdir(Berktaş, 2009, s:90).

Rus tarihinde I. Petro ile başlayan Batıyla yarış ve Batıya yetişme önemli bir yer işgal etti. 1860'lı yıllardaki düzenlemeler, 1917 Ekim Devrimi ve Gorbaçov'un perestroykasına kadar uzanan sürece bu açıdan bakılabilir. SSCB toplumu glasnost ile birlikte, 1989-1991 yılları arasında, dışa açık bir toplum olduğunda, Batı yaşam tarzına ilgi arttı. 1989-1991 aralığında Batı hakkında bilgi edinme ve Batı'ya seyahat, halk için mümkün hale geldi. RF için model ülke olarak görülen Fransa, İngiltere ve Amerika'nın yönetici sınıfı ile denk bir seviyeye ulaşma, Rusya seçkinleri için (son dönem Sovyet seçkinleri dâhil) heves olageldi. Sovyet toplumunun derinliklerinde var olan Batıya ilgi SSCB sonrası RF 'de tekrar açığa çıktı. Ülkenin yeni yöneticileri kısa sürede RF 'yi Batı tipi "normal" bir ülke haline sokma çabasına yöneldiler (Shlapentokh, 1998, s: 199-200).

Sosyalist ideolojinin, SSCB'yi Batı toplumlarının eriştiği refah seviyesine ulaştıramadığı ve ulaştıramayacağı yargısına varılması, 1980'lerin başında SSCB'yi yeni tahlil, arayış ve uygulamalara yöneltti. Bu arayışlar, Gorbaçov dönemi politikaları, Batı düşünce geleneği ve iktisadi başarısından esinlenmesine neden oldu. 1987-1993 aralığında Batıcılık, ilerleme beklentilerine temel teşkil etti, Batı'ya entegrasyon hedeflendi (O'loughlin, Kolossov, 2002, s: 592). Batıyla simgeleşen demokrasi, insan

hakları ve piyasa ekonomisinin sosyalizmden ehven olduğuna dair Yeni Batıcıların yargısı ortaya kondu.

Glasnost'un SSCB toplumuna, Batı'ya ulaşım ve iletişim imkânı sağlamasıyla, SSCB toplumunda Batıcılık olumlu yankı ve taraftar buldu, Perestroyka ve Glasnost politikaları Batıcı fikir ve esinlerin toplumda yükselmesine zemin hazırladı. Sovyet toplumu,, demokratik haklar ve refah seviyesi bakımından Batı'dan geride olduğunu, Glasnost sonucunda anladı. Toplumsal sorunların çözümünü, Batı tarzı siyasi ve iktisadi yapılanmaya geçişte gören Gorbaçov'dan sonra Batıcılar, RF döneminde de Yeltsin ile projelerini devam ettirdiler; Batı ile daha fazla işbirliği yönünde adımlar atıldılar.

Batıcılar da kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılabilir. Vladimir Shlapentokh, Batıcıları, "Eski Liberaller", "Yeni Liberaller" ve "Sonraki Liberaller" olarak üçe ayırdı (Shlapentokh, 1998, s: 199-216). SSCB'nin dağılması sonrasında Batıcı düşünce (Eski Liberaller, Andrei Kozyrev, Yegor Gaydar, Anatoli Çubais, Anatoli Sobçak vd.) dış politika yöneliminde etkin durumdaydı. Eski liberaller, Batı'nın RF 'yi desteklediğini farz ediyorlardı. Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev dünya toplumuna katılmak ve Batı ülkeleri ile uyumlu ilişkiler kurmanın ülkesi için en iyi seçenek olduğu görüşündeydi. Yeltsin, NATO'ya RF 'nin üye olduğu günü görmek istediğine dair bir mektup yazdı. Kozyrev, NATO'yu Avrupa ve tüm dünyada istikrarın bir parçası olarak görüyordu (Marantz, 1997, s: 347).

Kozyrev, NATO'nun genişlemesini RF ve Batı ilişkilerini ilerleteceği düşüncesiyle faydalı buluyordu. Bundan başka Eski Liberaller, uluslararası iktisadi uzmanlaşmanın RF toplumunun refahı için en faydalı tercih olacağına inandıklarından, tercihli gümrük vergilerine karşıydılar. Batı teknolojisi ve yatırımları olmadan RF 'de ciddi iktisadi ilerleme kaydedilemeyeceğini savunuyorlardı. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu-International Monetary Found gibi uluslararası teşkilatların rehberliğine hayrandılar, onların tavsiyelerini içtenlikle kabul ediyorlardı. RF Hükümetinin, Batılı yatırımcı ve uluslararası finans kurumlarının güvenini kazanmış kimselerden oluşmasının hayli önemli olduğuna inanıyorlardı. Eski Liberaller, kısa sürede Batı ile uyumlu ilişkiler yoluyla RF 'nin Batı tipi "normal" bir devlet olacağından emindiler ve böylece Ruslar aşağılık duygusundan ve hüsrandan kurtulacaklardı. Eski Liberallerin bir kısmı (kötümserler) 5 ila 10 yıl içerisinde, diğerleri ise (iyimserler) 500 günden 2-3 yıla

kadar bir mhlette piyasa ekonomisinin işlerlik kazanacağını ve her şeyin düzeleceğini (Batılılaşacağını) vaat ettiler.

Batıcıların, RF ’nin nasıl bir devlet olması gerektiğine dair önerisi mesiyani olmıyan, kurtarıcı olmıyan, “normal” bir devlet idi. Batıcıların RF ’nin bütünlüğünün devamının sağlanmasına yönelik önerisi ise yurttaşlık temelli mill kimlik idi. Yeni Batıcılar RF ’yi çağdaş bir Avrupa lkesi gibi organize etmek istediler (Bjelakovic, 2000, s: 96). Kozyrev, Rus ulusal kimliğinin totaliter zihniyet tarafından tahrip edildiğini, RF ’nin II. Dünya Savaşı sonrası İtalya, Almanya ve Japonya rneğinde olduğu gibi, totaliter geçmişinden arındığı takdirde demokratik ülkeler arasına karışabileceğini belirtti (Dağı, 2002, s:150). Yeni Batıcılar mill kimliğin ancak yurttaşlık temelinde inşası durumunda RF ’yi oluşturan birimler arasında tutumu sağlayacak alt yapının hazırlanabileceğini, aksi takdirde dağılma endişesinin gündemi ve milliyetçi söylemi beslemeye devam edeceğini savundular. BDT kurulmadan, 28 Kasım 1991’de RSFSC tarafından kabul edilen Yurttaşlık Yasasında etnik kökene bakılmaksızın RSFSC toprakları üzerinde yaşayan herkes RSFSC vatandaşı kabul edildi. Yasa yurttaşlık için Rusça bilmeyi bile şart koşmuyordu.

Yeni Batıcılara göre müreffeh Rus toplumu ve demokratik RF devleti için çatışmacı dış politika üreten mesihi yükümlülük (misyn) ve eşsiz medeniyet saplantısının sorgulanması bir zorunluluktur. Batıcılar, Rusların süregelen mesihi yükümlülüğü ve eşsiz bir medeniyete sahip olduğu saplantısını bırakması halinde RF ’nin medeni dünyanın bir yesi olabileceğini iddia ettiler. Bu yükümlülük ve saplantının arlığı, SSCB’yi son olarak RF ’yi dünyanın geri kalanından dışladığını, dışlanmanın iç siyasette düşman bir dünyaya karış güvenliği öncelediğini, bunun da ekonomi ve toplumun askerileştirilmesinin gerektirdiği, böylece yoksulluğun ve otoriterliğin üretildiği iddia edildi (Dağı, 2002, s:148-149).

Yeni Batıcılar, Rusya’nın Doğu toplumlarına yönelik tarih ilgisini, Avrupa’da büyük g statüsünü pekiştirmeyi amaçlayan yayılmacı ve emperyalist bir yöneliş olarak kabul ettiler. Bu erevede BDT ile ilişkilerde RF ’nin bu ülkelere yönelik özel bir vazife yüklenmesini, RF ’nin Batı ile münasebetleri açısından sakıncalı buldular. RF ’nin yakın çevresine yönelik özel vazifesini”, RF için bir yük ve Batı’ya yetişme önünde bir engel olarak gördüler.

Yeni Batıcılara göre batıda Almanya'nın etkisindeki AB, doğuda Çin ve Japonya ancak ABD ile dengelenebilirdi. RF'nin uzun sınırlarında ve karmaşık coğrafyasında kendisini güvende hissedebilmesi için ABD'nin katkısına ihtiyaç vardı (Dağı, 2002, s: 151-152).

Yeni Batıcılar, İslam'ın yayılmasını tehdit olarak algıladılar ve İslam'ın çevrenin gerektirdiğini savundular. İslam'ın yayılma tehlikesi varsayımı vesilesiyle ortak bir tehdide karşı, Batı'ya, birlikte mücadeleyi önerdiler. Batıcılar, İran'a mesafeli dururken, Türkiye'yi bazı çekincelere rağmen bir ortak olarak benimsediler.

Yeni Batıcılar başlangıçta, yakın çevrede yaşayan Rus azınlığın sorunları ile ilgilenmediler. Hatta Kozyrev bu konunun gündemlerinde olmadığını belirtti. Milliyetçilerin etkisiyle bu soruna eğilmek zorunda kaldılar ve RF dışında yaşayan yaklaşık 25 milyon Rus azınlığın haklarına yönelecek olası ihlalleri tehdit olarak algıladılar.

Yeni Batıcılar NATO'nun genişlemesine genelde olumlu yaklaştılar. Sergei Blagovolin, Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya katılması sonrasında bu ülkelerin RF'ye karşı korkuları ve düşmanlıklarının azalacağını, sonuçta RF ile daha sağlıklı ilişkiler kurabileceklerini iddia etti.

Yeni Batıcılık zamanla RF yöneticileri ve toplumundaki konumunu kaybetti. RF vatandaşlarının çoğu, 1994-1996 arasında piyasa ekonomisine hızlı geçiş ve bu süreçteki başarısızlıklar dolayısıyla büyük bir düş kırıklığına uğradı. RF'nin geleceğini, Latin Amerika ve hatta Afrika ülkeleri gibi görenler oldu. RF vatandaşlarının çoğu, ülkenin halkın temsilcileri ve demokratik kurumlarca değil, suç örgütleri, rüşvetçi bürokratlar ve oligarklar tarafından yönetildiğinden emindi. Eski liberallerden bazıları bu başarısızlığı Duma'daki Komünistlerle birlikte hareket eden siyasi güçlere yüklediler. Diğer bir kısmı ise Rus geleneklerinin RF'nin normal bir ülkeye dönüşümü önünde aşılabilir bir engel olduğu açıklamasını dile getirdiler. Batıcı Rus seçkinlerinin Batı'ya karşı tutumu, toplumun büyük kesimiyle birlikte 1996-1997'de değişti. Sosyal araştırmalar da bu durumu teyit etti. Birleşik Devletler Enformasyon Ajansına göre Nisan 1997'de sıradan RF vatandaşlarının % 75'i "Batı ile işbirliği önemlidir" cümlesine evet derken, % 17'si "dünya ekonomik toplumuna RF'nin dâhil olmasına karşıydı. VTsIOM35 verilerine göre 1997'de Rusların % 60 kadarı ülkeleri için Batı

kapitalist yaşam modelini reddettiler. Çoğu Rus, Batılılara göre Rusların ahlaki ve kültürel açıdan üstün olduğuna inanıyordu. Kapalı sorularda RF 'nin tekliği ve üstünlüğü fikrinin desteklendiği görüldü. Yine VTSIOM verilerine göre 1997'de dünya ekonomi, siyaset ve kültürüne RF 'nin dâhil olmasına Rusların % 71'i evet derken Rusların % 56'sı yabancıları küçük ve orta boy işletme sahibi, % 85'i ise büyük işletme sahibi olarak görmek istemiyordu (Shlapentokh, 1998, s: 209,210).

1994'e kadar Yeni Batıcılığın, dış politikada etkinliğini sürdürdüğü iddia edilir. Yeni Batıcıların uyguladığı (şok tedavi gibi) iktisat politikaları, yöneticilerce vaat edilen ve halkça beklenen neticeleri vermeyince, Batıcılara güven azaldı ve Aralık 1995'teki Duma seçimleri hükümet karşıtı partilerin başarısıyla sonuçlandı. Yeltsin Ocak 1996'da Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev'i hükümetin dışında bıraktı. Kozyrev'in dışarıda bırakılmasının sebebi, RF 'de Batı ile ilişkilerin söylendiği gibi yararlı olmadığı görüşünün yaygınlaşmasıydı (Bjelakovic, 2000, s: 177). Batı ile iktisadi ilişkiler RF aleyhine süregidiyordu. RF 'nin kurulduğu yıllar birlikte 6 yıl boyunca (1991-1996) RF 'de gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) azaldı. Yurt içindeki üretim azalışı ithalatı artırdı. İthalât bedelleri 1998'e kadar iç ve dış borçlarla finanse edilebildi. 1998 iktisadi buhranı arkasından gelen siyasi çalkantı ve hükümet değişiklikleri, Batıcı siyasi ve iktisadi uygulamalarını iyice gerilettiler.

Batı ile iktisadi ilişkiler RF 'de Batıcılara destek sağlıyordu. Gerhard Mangott, Batı'dan tam bir kopuşu ihtimal dâhilinde görse de RF 'de aktörlerin çoğunluğunun özellikle de Batı ile mali ve ticari ilişkilerin artmasından kazancı olanların Batı'dan kopma, içe kapanma yolunda bir engel oluşturduğunu belirttikten sonra; "Rusların ekonomik menfaatleri, Rusya'nın Batı ile angajmanında en kuvvetli faktör olarak görülmektedir" sonucuna ulaştı (Mangott, 2001, s. 90). Yeni Batıcılar, SSCB sonrası özelleştirmeler, Batı ile dış ticaret, Batı iktisadi yardımları sayesinde refah seviyesi yükselen toplum kesimlerinden oluşuyor ya da onların siyasi temsilciliğini yapıyorlardı. Şok tedavi programını planlayan ve uygulayan yine Batıcılardı.

Batı'nın maddi desteği için RF 'nin bir hukuk devleti olması ve serbest seçimler şart koşuldu (Sisav, 1995, s. 80). Bu şart iktisadi ilişkiler ile siyasi ilişkiler etkileşiminin ne kadar kuvvetli olduğunun göstergesi sayılabilir. Toplumda başlangıçtaki Batı hayranlığı, sonraki olumsuz gelişmeler karşısında hayal kırıklığına ve hatta öfkeye dönüştü. RF 'nin sorunlarının çözümünde Batı'dan siyasi ve iktisadi desteğin beklenen

seviyeye ulaşmaması, NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişlemesi sürecinin RF 'ye rağmen yürütülmesi, SSCB ülkelerinde kalan Rusların haklarının teminata bağlanamaması, Batı'nın SSCB'ye ilişkin düşman algılamasından sonra RF'ye temkinle ve şüpheyle yaklaşımı RF 'de Yeni Batıcılığın zayıflamasına neden oldu. ABD'nin RF 'nin zayıflığını kullanacağını düşünenlerin oranı 1991'de % 51'den 1995'te % 71'e çıktı (Dağı, 2002, s:154-155).

Yeni Batıcıların yaşadıkları ilk siyasi şaşkınlık, Aralık 1993 Duma seçimlerinde Viladimir Jirinovski'nin lideri olduğu Liberal Demokrat Partinin toplam oyların % 22'sini alması idi.³⁸ Komünist Partinin 1995 seçimleriyle ana muhalefet partisi olması, Yeni Batıcıları, hesaplamaları gereken iç muhalefetle yüz yüze bıraktı. Seçimler sonrasında Yeni Batıcılar belirgin bir şekilde milliyetçi söyleme kaydılar ve Batı ile ilişkilerde muhalefeti hesaba katan duruşu öne çıkardılar. Ocak 1996'da Yeni Batıcı Kozyrev yerine Yeni Avrasyacılara yakın Yevgeny Primakov'un Dışişleri Bakanlığına atanması Batı'ya ve BDT'ye yönelik Avrasyacı yönelimin kurumsallaşması olarak görüldü. Ağustos 1998 mali buhranı Yeni Batıcıları iyice gerilettiler. Putin'in Başbakanlığında Batı ile ilişkilere mesafeli duruşla Batıcıların etkisi epeyce geriledi.

Batıcı tutum, 1993 sonrasında etkinliğini zamanla yitirse de Anatoly Çubais, Yegor Gaydar, Boris Nemtsov ve Boris Fyodorov'un Doğru Yolu, Grigory Yavlinski'nin Elması, Viktor Çernomirdin'in Anavatan Rusya'sı ile yoluna devam etti.

Sonuç

Realist teoriye göre devlet ve insan doğaları gereği bencil ve çıkarıcıdır. İnsan ve devlet aslında aynı yapı içerisinde. Politik düşünce ve ahlak kavramını ince bir çizgiyle ayıran realist düşünceye göre bir devlet adamı politik kararlar alırken ahlak ve etik gibi kavramlarla ilgilenmezler. Tek bir gerçek düşünce vardır ki o da devletin çıkarıcıdır.

Realist düşüncede uluslararası ilişkilerin temeli devlettir. Bu nedenle devletlerarasında yaşanan çatışmalar doğal ve mutlaktır. Realist düşünceye göre temel aktör ulus-devletlerdir. Devlet üniter bir yapıdır ve devletler çıkarlarını maksimize etmek isteyen rasyonel üniterlerdir. Realist düşüncede ulusal güvenlik meselesi ön planda yer almakla birlikte yüksek politika içerisinde yer alır.

Liberal teoriye göre ise ulus-devletlerle beraber diğer aktörler olan uluslararası kurumlar, şirketler vs. oluşturmaktadır. Devletin içerisinde farklı çıkar grupları mevcuttur ve devlet üniter değildir. Sosyoekonomik meseleler gibi konuları ön planda tutar.

İki yaklaşımın da uluslararası ilişkiler teorisine katkıları bulunmakla beraber siyasi davranış konusunda da çok sayıda varsayım ortaya konulmuştur

Kaynakça

- Ay Ö. (2006) “Amerika Birleşik Devletleri-Türkiye İlişkileri Bağlamında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Süreci ve Uluslararası Siyasal Sistem Analizi”, Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Bal İ. (2006) “Türk Dış Politikasının Ana Hatları”, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, İdris Bal, 1. Baskı, Lalezar Kitabevi.
- Barnett M. (1999) “Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo”, European Journal of International Relations, Vol.5, No.1, 5-36.
- Barnett M. (2002) “The Israeli Identity and the Peace Process: Re/creating the Un/thinkable”, Michael Barnett and Shibley Telhami (Eds.), Identity and the Foreign Policy in the Middle East, New York, Cornell University Press, 58- 87.
- Berktaş F. (2009) “Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, Der. Hatice Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,48-114.
- Bilge S. (1996) “Milletlerarası Politika”, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Çetin H. (2007) “Çağdaş Siyasal Akımlar”, Orion Yayınları.
- Davutoğlu A. (2002) “Stratejik Derinlik”, 9. Baskı, Küre Yayınları.
- Ebeling R.M. (2007) “Özgürlüğün Ekonomi Politikçisi”, Liberal Düşünce Dergisi, çev. Seval Yaman, C. 12, Nu. 45-46.
- Erdoğan M. (2006) “Aydınlanma, Modernlik, Liberalizm”, Orion Yayınları.
- Gönlübol M., Ülman H. (1996) “Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945–1965”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C XXI, Sayı 1.
- Heywood A. (2007) “Siyaset”, Editör: Buğra Kalkan, Adres Yayınları.
- Heywood A. (2011) “Siyasi İdeolojiler”, Editör: Buğra Kalkan, Adres Yayınları.

Kamel A. (1999) “II. D.S. Bitiminden Günümüze Kadar Türk Rus İlişkileri”, “Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç”, (Yayına Hazırlayan İsmail Soysal), Ankara 15-17 Ekim Sempozyumuna Sunulan Tebliğler, Ankara, AKDITYK TTK Yayınları.

Kirişçi K. (2009) “Türkiye Daima Kendisini AB’ye Yakınlaştıracak Politikalar İzlemelidir”, Mülakatlarla Türk Dış Politikası I, Ed., Habibe Özdal ve diğerleri, 1. Baskı, Ankara, Uşak Yayınları.

Köker L.(1992), “Demokrasi Üzerine Yazılar”, İmge Kitabevi, 45-46.

Morgenthau Hans J. Alfred A. (1967) “Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace”.

Oran B.(1939- 1970) “Türkiye’nin Kuzeydeki Büyük Komşu Sorunu Nedir? (Türk-Sovyet İlişkileri)”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. XXV, Sayı 1, s. 56-57.

Ryan A. (2012) “The Making Of Modern Liberalism, Princeton University Press, First Published”, 26-29.

Sander O. (1998) “Türkiye’nin Dış Politikası”, Der. Melek Fırat, İmge Kitabevi.
Seaman John W.(1978) “L. T. Hobhouse and the Theory of "Social Liberalism"”, Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique, Vol. 11,No.4 pp.777-801.

Seydi S. (2006) “Soğuk Savaş Dönemi Türk Dış Politikası”, Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Ed. Süleyman İnan, Ercan Haytaoğlu, Anı Yayıncılık.

Sezer, Duygu B. (1999) “Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye’nin İttifaklar Politikası”, (Yayına Hazırlayan: İsmail Soysal), Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç, Ankara 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler, AKDITYK TTK Yayınları.

Spragens T. (1984) “The Modern Liberal Theory of Man by Gerald F. Gaus”, Political Theory, Vol. 12, No.1, pp. 127-130.

Soysal İ. (1997) “Soğuk Savaş ve Türkiye Olaylar Kronolojisi 1945-1975”, 1. Baskı, İstanbul, İsis Yayıncılık.

Sönmezoğlu, F. (2000) “Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi”, 3. Baskı, Filiz Kitabevi.

Tüzün, S.(2006) “İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi Türk Dış Politikası”, Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, Ed., Süleyman İnönü, Ercan Haytaoğlu, Anı Yayıncılık.

Waltz K. N.(1959) “Man, the State and War”, New York, Columbia University Press.

Waltz K. N.(1979) “Theory of International Politics”, California, Berkeley, Addison-Wesley Publishing Company.

Waltz, K. N.(1986) “Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics”, Robert O. Keohane (Eds.), Neorealism and its Critics, New York, Columbia University Press,322-346.

Waltz, K. N. (1990) “Realist Thought and Neorealist Theory”, Journal of International Affairs, Vol.44, No.1, 21-37.

Yamak, R. , Korkmaz, A. (2005) “Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi,Sayı:2 11-29.